

www.ketab.ir

اجاق سرد

دفتر اول . از دور

FIREPLACE GROWING COLD

VOLUME ONE . FROM FAR

شماره کتابشناسی ملی: ۴۷۱۱۴۷۱
 عنوان و نام پدیدآور: اجاق سرد = Fireplace growing cold / عکس‌های مرتضی پورصمدی؛ ویراستار، مترجم فارسی و انگلیسی احمدپوری؛ [برای] بانک اقتصاد نوین.
 مشخصات نشر: تهران: ویژه‌نگار، ۱۳۹۶.
 مشخصات ظاهری: ج ۲: تمام تصویر.
 یادداشت: فارسی. انگلیسی.
 یادداشت: عنوان دیگر: اجاق سرد؛ گزیده‌ای از عکس‌های عشایر (۱۳۸۶-۱۳۴۶).
 مندرجات: ج ۱. از دور. ج ۲. از نزدیک.
 عنوان دیگر: اجاق سرد؛ گزیده‌ای از عکس‌های عشایر (۱۳۸۶-۱۳۴۶).
 موضوع: ایلات و عشایر.. ایران.. عکس‌ها
 موضوع: Nomads.. Iran.. Photographs
 موضوع: عکس‌ها.. ایران
 موضوع: Photographs.. Iran
 زده‌بندی دیویی: ۷۷۹/۹۹۵۵۹۷
 [۹۵۵/۹۷]
 زده‌بندی کنگره: ۱۳۹۶ الف ۳ پ ۹۳ / ۶۵۴ TR
 [DSR ۶۹]
 سرشناسه: پورصمدی، مرتضی ۱۳۳۱-، عکاس
 شناسه افزوده: پوری، احمد، ۱۳۳۲-، مترجم، ویراستار
 شناسه افزوده: بانک اقتصاد نوین
 وضعیت فهرست نویسی: فیپا
 شابک دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۰۶-۰۰-۹
 شابک جلد اول: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۰۶-۰۱-۶

اجاق سرد
 عکس‌های مرتضی پورصمدی
 دفتر اول: دور
 گزیده‌ای از عکس‌های عشایر ایران (۱۳۸۶-۱۳۴۶)

مقدمه‌ها: سیدمحمد صدرهاشمی‌نژاد (بنیانگذار بانک اقتصاد نوین)،
 گری لوئیس (مهاجرت کننده مقیم سازمان ملل متحد در ایران)،
 زنده‌یاد بهمن (عکاس)، مرتضی پورصمدی (عکاس)،
 دکتر رامین حیدری فارسی (مستندساز)، ابراهیم فیاض (عضو هیأت
 علمی دانشگاه تهران)

ویراستار، مترجم فارسی و انگلیسی: احمد پوری
 مشاور طرح، مدیر هنری: امراه فرهادی آردکپان
 مدیر طراحی و استودیوگرافیک: غزال پریزاد، آراد فرهادی آردکپان
 مدیریت رنگ، آماده‌سازی پیش از چاپ و مدیریت تولید: مسعود نجات
 لیتوگرافی و چاپ: اندیشه برتر
 صحافی جلد نرم: اندیشه برتر
 چاپ نخست: تهران ۱۳۹۶، شمارگان ۱۰۰۰ جلد

کلیه حقوق مادی و معنوی مجموعه‌ی دوجلدی این کتاب متعلق به بانک
 اقتصاد نوین است. هرگونه کپی برداری، تکثیر، انتشار یا استفاده از تمامی یا بخشی
 از تصاویر و متن کتاب به شکل فتوکپی، الکترونیکی، ضبط و ذخیره در سیستم‌های
 بازیابی و پخش ممنوع و قابل پیگرد قانونی است.

بانک اقتصاد نوین
 EN BANK (IRAN'S FIRST PRIVATE BANK)
 آدرس: تهران، خیابان ولی عصر، بلوار اسفندیار، شماره ۲۴
 تلفن: ۸۲۳۳۲۲۰۰
 www.enbank.ir

آدرس: تهران، کدپستی ۱۵۳۳۸/۶۴۸۶۱، خیابان خرمشهر، خیابان شهید عربعلی (نوبخت)
 خیابان سوم، ضلع جنوب غربی میدان سوم، شماره ۵، صندوق پستی ۳۱۱۱/۱۴۱۵۵
 تلفن و دورنگار: ۸۸۷۶۰۹۴۳ - ۸۸۷۳۴۱۴۷
 info@vije.com

ویژه‌نگار
 Vije Negar Publications

۸	مقدمه‌ای بر زندگی عشایری
۱۰	یادداشت
۱۱	درباره‌ی این کتاب
۱۲	اجاق سرد...!
۱۴	از یادداشت‌های روزانه‌ی عکاس
۱۶	زیستگاه زمستانی
۴۰	بازی طبیعی
۵۲	سوگ
۶۴	کوچ
۱۳۲	اطراق
۱۵۸	زیستگاه تابستانی
۱۷۲	کار و تلاش
۱۹۶	زندگی
۲۳۸	آموزش
۲۴۸	شادمانی
۲۵۶	فرم
۲۷۲	پایان کوچ

مقدمه‌ای بر زندگی عشایری

از طلوع نخستین طلایه‌داران اقوام کوچ‌رو آریایی، که در پرورش اسب مهارت داشتند، در نجد ایران تا غروب زندگی کوچ‌گری در اواخر قرن بیستم بیش از سه هزار سال گذشته است. به خاطر کمبود منابع ناشی از حمله‌های در پی بیگانگان به این سرزمین و بریدن رشته‌های انش از نسل پیشین به نسل آینده، آگاهی ما از ریشه‌های تاریخی کوچ‌نشینان اندک است. به هر حال منابع تاریخی گویای آن است که مادها که شعبه‌ای از آریایی‌های مهاجر به ایران بودند، با ایجاد شهرها، گرایش خویش را به سکونت نشان دادند.

از کهن‌ترین سرودهای زرتشت چنین بر می‌آید که گرایش غالب در عصر وی کشاورزی بوده است. اشاره‌های تاریخی مربوط به هزاره‌های سوم تا نهم پیش از میلاد پیرامون اقوام و یا قبایل مستقر در فلات ایران گویای وجود جامعه‌های کوچ‌رو، به مفهومی که اکنون تعریف می‌کنیم، نیست. طبق تعاریف متداول کنونی، زمینه‌ی اصلی و رکن اساسی نظام تولیدی و شیوه‌ی معیشت عشایری رمة داری است.

دام اصلی‌ترین دستمایه‌ی حیات عشایری و منبع تغذیه‌ی دام مرتع است. کوچ جابه‌جایی و حرکت انسان با بار و بنه و اثاث زندگی است که همه‌ساله به دنبال رمة تداوم دارد. زندگی عشایر وابسته به دام است و حیات دام بسته به مرتع. شیوه‌ی زیست اقوام ایرانی غالباً مبتنی بر دامداری اسکان‌یافته در کنار کشاورزی بوده است. منابع تاریخی اشاره دارند که در خلال هزاره‌ی ششم تا نهم پیش از میلاد، در اغلب مناطق ایران، روستانشینی با اقتصاد دامداری-کشاورزی رواج یافته بود.

مصنوعات فلزی به جا مانده از زاگرس‌نشینان اگرچه از نظر موضوعی نشان‌دهنده‌ی اشتغال به پرورش اسب و دام است، ظرافت، پیچیدگی و مهارتی که در این مصنوعات

پیدااست نشان می‌دهد که کار تولید آنها از توان و ظرفیت اقوام کوچ‌رو بیرون است. به هر تقدیر، حتی اگر نشانه‌های بارزی از شیوه‌ی زیست کوچ‌گری در ایران باستان به دست نیاید، امکان وجود جامعه‌هایی که زندگی‌شان بر پایه‌ی دامداری و استفاده از مراتع استوار باشد منتفی نیست.

با این حال، می‌توان در میان دیدگاه‌های شیوه‌ی زیست کوچ‌گری جامعه‌ی عشایری ایران دو خط اصلی را تمیز داد. نخست آن که شیوه‌ی زیست کوچ‌گری را برآیند برخورد درازمدت انسان و طبیعت می‌دانند و دوم، دیدگاهی که اساساً پدیدآمدن جامعه‌های عشایری ایران را عارضه‌ای اجتماعی به شمار می‌آورد. گزارش‌های منابع تاریخی از حمله‌ی اعراب به این سو گویای گسترش و امتداد جامعه‌ی عشایری که منتهی در مقاطع حملات اقوام صحرانشین است، به طوری که در این فاصله، عشایر اساساً در تاریخ سیاسی و اجتماعی ایران نقشی سرنوشت‌ساز به عهده داشته‌اند.

سلسله‌های پی‌درپی به منشأ عشایری در ایران پا گرفتند و پس از کسب قدرت و اقتدار سیاسی به یکجانشینی روی آوردند. اعراب، غزنویان، سلجوقیان، خوارزمشاهیان، مغولان، تیموریان، صفویان، افغانه، افشار و قاجار اکثراً منشأ ایلیاتی و عشایری داشتند و، ضمن اعمال سلطه‌ی حاکمیت خود، در گسترش این شیوه‌ی زیست مؤثر بودند.

ایل و عشیره غالباً به یک معنی به کار برده می‌شود. این دو واژه از زبان عربی و ترکی اخذ گردیده‌اند. عشیره لغت عربی از ریشه‌ی عشر به معنای دهه است و کلمه‌ی ایل، علاوه بر مفهوم متعارف آن که اطاعت و دوستی است، به معنای طایفه، قبیله، جماعت، اولوس و یا اویماق آمده است. جامعه‌ی عشایری کوچ‌رو کنونی ایران گروهی از مردم هم‌خویشاوندند که با بهره‌گیری از دو شیوه‌ی معیشتی

شتر اشتغال دارند. در پنج دهه‌ی اخیر، مردم‌شناسان ایران تحقیقات ارزشمندی درباره‌ی عشایر ایران انجام داده‌اند. این تحقیقات، همراه با ترجمه‌ی آثار مردم‌شناسان غیر ایرانی درباره‌ی عشایر ایران، ادبیات عشایری را غنی‌تر ساخته است.

درباره‌ی زندگی عشایر در تصویر چندین کتاب عکس، گاه در قالبی نفیس، از سوی عکاسان یا ناشران و بدون حمایت بخش دولتی در سه دهه‌ی اخیر چاپ شده است.

بنگاه‌های بزرگ اقتصادی وظیفه دارند در قالب ایفای مسئولیت‌های اجتماعی خود به فعالیت‌های فرهنگی نیز بپردازند و بانک اقتصاد نوین نیز در این راستا با چنین نگاهی اقدام به چاپ این کتاب ارزشمند مصور عشایر ایران نموده است.

تألیف این کتاب حاصل تلاش آقای مرتضی پورصمدی از ثبت زندگی واقعی مردم است که در آخرین نقطه‌ی تاریخی خود قرار گرفته‌اند. با توجه به رونق فروپاشی این شکل از معیشت، این جوامع در سال‌های آینده از صحنه‌ی تاریخ ایران به کلی محو خواهند شد.

این کتاب با حمایت بانک اقتصاد نوین برای حفظ بخشی از تاریخ فرهنگ ایران و استفاده‌ی نسل آینده گردآوری شده است تا این بخش از فرهنگ و تاریخ این مرز و بوم برای آیندگان یادآور زندگی نیاکان باشد.

سید محمد صدر هاشمی نژاد
بنیانگذار بانک اقتصاد نوین

پرورش دام در سطحی گسترده و کشاورزی در سطحی محدود در قالب اقوام گوناگون با زبان و فرهنگ متفاوت در اقلیم‌های متفاوت در پهنه‌ی ایران زندگی می‌کنند.

جمعیت عشایر کوچ‌رو ایران در نیمه‌ی قرن نوزدهم ۳۹ درصد جمعیت ایران بود. تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی از اواخر قرن نوزدهم، کشف نفت در قلمرو عشایر بختیاری و بویراحمدی، یکپارچه‌سازی کردن عشایر در دوره‌ی پهلوی اول، ملی کردن جنگل‌ها، مرزها در دوره‌ی پهلوی دوم و سرانجام گسترش شهرها و هجوم عشایر به شهرها به عنوان نیروی کار و شکل‌گیری روستاها در مناطق عشایری باعث کاهش جمعیت آنها گردید. طبق آخرین سرشماری، عشایر لر، کرد، ترک، ترکمن، عرب، بلوچ، فارس و... در ۱۰۱ ایل و ۵۹۲ طایفه در قالب ۱۸۹ هزار خانوار و یک میلیون و ۳۰۰ نفر در بیش از ۱۸ استان کشور پراکنده‌اند.

از مهمترین ویژگی‌های عشایر کوچ‌رو در ایران بهره‌برداری از مراتع در دو قلمرو ییلاقی و قشلاقی است. زمان اتراق در قلمروهای ییلاقی و قشلاقی برابر نیست. با گرم شدن هوا در فروردین ماه و تقلیل آب و مرتع، عشایر پس از هفت ماه اتراق در قشلاق قلمرو قشلاقی را به مقصد مناطق ییلاقی ترک می‌کنند تا حدود چهار ماه از مرتع و آب و هوای خنک آنجا بهره‌برند.

زمان کوچ بین قلمرو ییلاقی و قشلاقی در هر طایفه‌ی عشایر بستگی به فاصله‌ی قلمرو قشلاقی و ییلاقی آنها دارد و از ۵ تا ۳۰ روز طول می‌کشد. سیاه‌چادر که از موی بز بافته می‌شود - با تنوع در شکل، اندازه و نوع استقرار - سکونت‌گاه غالب عشایر ایران است. گروهی از عشایر ترک و کرد در قلمروهای ییلاقی و قشلاقی در آلاچیق زندگی می‌کنند. دام غالب در عشایر ایران گوسفند، بز و گاو است. گروهی از عشایر بلوچ، ترک و عرب به پرورش

یادداشت

ایران کشوری با تاریخ و فرهنگی خارق العاده که سبک زندگی و سبک زندگی های گوناگون فرهنگی و قومی و سنتی زندگی می کنند. عشایر در میان ما زندگی می کنند.

در صفحات این کتاب جذاب می توان تصاویر تاریخی جالبی از عشایر ایرانی دید. آن ها علیرغم کاهش روز افزون تعدادشان هنوز هم در زمین های پهناوری از مکانی به مکان دیگر کوچ می کنند. عکس های منحصر به فرد این کتاب را آقای مرتضی پورصمدی یکی از نام آشنا ترین عکاسان ایران گرفته است. به اعتقاد من او لحظاتی را شکار کرده است که امکان دارد برای همیشه از بین رفته و از خاطره ها زدوده شوند.

قدردانی من از دستاوردهای تصویری ایشان از تجربه سفرهای شخصی من که در طول ۴ سال به جز از دو استان از بقیه ۳۱ استان ایران دیدار کرده ام، بر می خیزد. دوربین آقای پورصمدی توانسته است برخی از دل انگیزترین تصاویر را همواره با صدا و عطر و سایه روشن های پیرامون شان برای همیشه در ذهن من و همسرم ماندگار کند.

این کتاب گنجینه ای است پر بها از تصاویر شکی از زندگی که نباید فراموش شده و یا از دست برود. بنابراین می خواهم از فرصت استفاده کرده و سپاسی را نثار همه آن عده به ویژه آقای پورصمدی و همکارانش در بانک اقتصاد نوین که اوقات گران بهای خود را در این مهم صرف کرده اند بکنم.

اغلب فراموش می کنیم که در ایران و در واقع بسیاری از نقاط جهان عشایر چه دشواری و مرارتی را متحمل می شوند و چگونه حرص ما برای مصرف بیشتر زندگی، آن ها را به نابودی می کشاند.

ز شنیدن آمار می که در آن جمعیت عشایری ایران در سال های اخیر به یک میلیون تقلیل یافته بسیار متأسف شدم. زیرساخت های شهری، تحرک و جابه جایی عشایر را با دشواری فراوانی روبرو کرده است. عدم دسترسی کودکان عشایر به تحصیل در زیستگاه خود، دورنمای زندگی شان را محدود می کند. تغییرات آب و هوایی نیز از سویی دیگر در مراتع فصلی برای دام های عشایر دشواری های پدید آورده است.

بیانیه سازمان ملل متحد در رعایت حقوق خلق های بومی، برای همه حقوقی برابر در نظر گرفته است. این بیانیه تاکید می کند که خلق های بومی مانند عشایر ایران میراث و تنوع ویژه ای را بر میراث انسانی می افزایند. بنابراین تثبیت و ماندگار کردن لحظات مختلف زندگی عشایر ایرانی از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

انسانیت با سهم کردن تفاوت ها غنی تر خواهد شد.

گری لوییس

هماهنگ کننده مقیم سازمان ملل متحد

در جمهوری اسلامی ایران

درباره ی این کتاب

و زیبایی هوشمند می کند تا حس تعلق بیشتر، مسئولیت پذیری اجتماعی یکایک ما را تعمیق بخشد.

نمی توانستیم و نمی شد، اگر نبودند، هنرمندان و اندیشمندانی که با ما همسفر شدند. بلد راه بودند و با هم کوشیدیم تا قدر داشته ها را بدانیم، حافظه مان را گردگیری کنیم و با مشاهده، به تدبیر، خبردار بدهیم. گرامیانی که نامشان آشناست و هر کدام، خود بخشی از حافظه ی علمی فرهنگ و هنر ایران هستند.

جناب مستطاب مرتضی پورصمدی، هنرمند صاحب منش و مستقر بر اریکه ی حافظه ی بیدار که عکس های اندیشمند و مهرانگیزشان، جان این کوشش پیگیر است، ابتدای کاروان اندو دیگر مسافران گرانقدر، جناب آقای امراله فرهادی که هم آموزگار هنر است و هم زاده ی ایل و آگاه به شیوه زندگی عشایری، جناب آقای دکتر ابوالحسن حیدری فاروقی مدرس دانشگاه و مستند ساز صاحب سبک و جناب آقای احمد پوری، نویسنده و مترجم صاحب نام ادبی و ویرستار توانا، جناب آقای شهاب متین رضا استاد یگانه ی صاحب و کتاب سازی، دفتر برنامه توسعه سازمان ملل متحد، گروه مردم شناسی دانشگاه تهران، که در انتشار این کتاب یک سال با ما ملل بودند.

همچنین بزرگوارانی صاحب ذوق و هنر و متخصص در گردآوری و انتخاب آثار این امر ماندگار، اساتید بزرگوار جناب آقایان محمد رضا اصلانی، فرهاد وهرام، زنده یاد بهمن جلالی، محمود کلاری، زنده یاد فواد نجف زاده، ساسان توکلی، مسعود نجات، اردشیر رستمی و البته بنیانگذار بانک جناب آقای مهندس صدر هاشمی نژاد، هیات مدیره، مدیر عامل و مدیران صاحب اندیشه بانک اقتصاد نوین که طی سالهای ۱۳۸۶ تا ۱۳۹۶ برای انتشار این کتاب، قلم به لطف گردانند و حامی بودند.

بانک اقتصاد نوین

بهار ۱۳۹۶

تاریخ، فرزند جغرافیاست و علوم، فرزند فلسفه اند. پرسش از کیفیت، وامدار مشاهده ی کیفی کم و کیف زندگی است. زندگی متعادل و آرام، نقشه ی روشن و مهارت کافی می خواهد. مهارت، محصول تماس مهربان علم و فرهنگ و هنر است که باید در معاشرتی اقتصادی، سهم خود را دریابند و ایفا کنند.

بانک اقتصاد نوین، احساس سر بلندی می کند از این که می داند، فرهنگ است که جامعه را پشتیبانی می کند تا با توازن منطقی یک اجتماع پویا دست یابد و بتواند با مدیریت کیفی کمیت ها، هدف اقتصاد امن را باور پذیر و ممکن کند. اگر چه تنها، «با هم و برای هم» به آن خواهیم رسید.

اقتصاد علم خواستن های بی انتهاست متکی بر دانش های محدود و این هنر ماست که داشته ها را بر شماریم و بر نیلیت آن بیافزاییم تا تعادل حاصل شود. پس وجه تمایز یک نهاد اقتصادی روز آمد، شناخت داشته ها برای طراحی و اجرای نقشه ی راهی است که از طریق مدیریت خلاق، خواسته ها را عملی کند. هویت سازمانی بانک اقتصاد نوین بر اساس فرهنگ سازمانی متکی بر آگاهی و بینش، تبیین شده است. ما دوست دار جامعه ای همگرا هستیم که هم افزایی در آن، شدنی است و ارزش می آفریند.

ما خانواده بزرگ بانک اقتصاد نوین، همگی خرسندیم و امتنان خود را از مشارکت در ثبت و نشر بخشی راز آمیز، تاریخی و واجد فرهنگ از بستر پرتنوع اجتماعی این سرزمین ابراز می کنیم، جایی تماشایی از میراث جهانی تاریخ تمدن، که هر کس در هر کجای زمین، بهتر است آن را ببیند و بشناسد. چون باور داریم؛ نوین، دیرینه است و تازه، بی حافظه ممکن نیست.

این کتاب مثالی، پژوهشی است میدانی در امر جامعه شناسی فرهنگی فرایند توسعه و پیشرفت، که مراقبت از میراث اجتماعی و فرهنگی بخشی از جامعه ی مولد اقتصاد ما را گوشزد می کند و راه را می داند. برای همین است که اندیشه را میهمان آغوش عواطف